

על אתיקה, תספורת ותרבות עסקית

הרב יובל שרלו- מנהל תחום "אתיקה ודתות" במרכז לאתיקה בירושלים, ראש ישיבת ההסדר פתח תקווה

במקום בו דברים מתנהלים בניגוד לכללי האתיקה, ימצא גם הכשל הפרקטי. בסופו של דבר אתיקה אינה רק תוספת וגיבנת, אלא היא נוגעת פעמים רבות במהות העניין עצמו - סוגיית ה"תספורת" היא דוגמה מובהקת לכך. גם לאחר שמנפים את הדמגוגיה ואת ההתלהמות - ניתן לזהות את הכשל האתי הבסיסי שסוגיה זו מייצגת, ולנצל את ההזדמנות לתקן את הכשלים האתיים ומתוכם את הכשלים הכלכליים.

נקודת המוצא לדיון היא שקיומן של הלוואות כספיות לצרכי השקעה היא אכן מיסודות המשק המודרני, וצריך להיזהר שלא לחסום את יכולת ההשקעה והפיתוח; במקום בו מדובר בהשקעות כלכליות - לא תמיד הן מצליחות, ולעתים הסיכוי לא מתממש וקיימת בעיה של ממש להשיב את ההלוואה. אין מערכת השקעות שמצליחה במאה אחוזים; הנחה נוספת היא שלעתים נכון מבחינה כלכלית למחוק חובות, ולאפשר בכך את שיקום החברה ואת שיבתה למסלול הרווחים; גם הניסיון להשוות בין האדם הפרטי, שהבנק מסרב למחוק את חובותיו, ובין החברה הכלכלית - נראה כניסיון פתטי, ולו רק בשל העובדה שהבנק גם הרוויח ועתיד להרוויח כסף רב מקיומה של החברה העסקית.

ואף על פי כן ישנו כשל אתי במערכת הזו. הכשל הזה נוצר מהתעלמות מהעובדה כי אין מדובר במערכת יחסים שבין החברה הכלכלית ובין הבנק בלבד. ישנו גורם שלישי במערכת והוא - אנחנו, הציבור. הכסף בו מדובר אינו כספו של הבנק בלבד, הוא כספו של הציבור; גם החברה הלווה את הכספים אינה בעלת הכספים. בחברה עצמה מושקע הציבור, באופן ישיר ובאופן עקיף.

ההתעלמות מהציבור בכל מערכת השיקולים היא שורש הרע, ולמעשה מדובר במעשה של גזילה. הבנקים והחברות גם יחד מתעלמים מעובדה זו. החברות נוטלות על עצמן סיכונים, בודען כי אם תרווחנה ייהנו מכך רק אלה הקשורים בחברות - המנהלים, בעלי המניות וכדו', ואילו הציבור, שבכספו נעשה הסיכון הזה, יקבל את השאריות בלבד;

אם תפסדנה החברות - ההפסדים יוטלו על הציבור, ואילו המנהלים ובעלי המניות לא יאלצו להיפגע מההפסדים. המנהלים העושים רווחים מדומים בכספי הציבור נהנים ממשכורות ובונוסים ללא קשר למציאות האמתית, ואילו בעלי המניות לא נאלצים לשלוח יד לכיסם שלהם, אלא נהנים ממחיקת חובות מסיבות כלכליות אך לא אתיות. גם הבנקים אינם נקיים מעצם העובדה שהם אפשרו מנופים אלה, שביסודו של דבר מתפקעים כבועה. הפגמים האתיים והכישלון הכלכלי - אחד הם.

זו ההזדמנות לעשות סדר במערכת. זו ההזדמנות לשנות את היחס להשקעות הון ולרווחי הון, בניגוד לרווחי תעשייה ועבודה; זו ההזדמנות לעצור את החמדנות הבנקאית המאפשרת את המנופים ללא בסיס כלכלי אמיתי; זו ההזדמנות לאפשר לבעלי הבית האמתיים של החברות - הציבור המושקע באופן ישיר ובאופן עקיף - ליהנות מפרי הרווחים ולעצור את גלגול ההפסדים עליו בלבד. את כל זה ניתן להשיג בתרבות עסקית, באימוץ כלליים אתיים, בצניעות, בהגינות, ובעוד כללי התנהגות ראויים, וכאשר כל זה

אינו מועיל - אז צף ועולה תפקיד הרגולטור, שחובתו לעצור את הכלכלה המדומה הזו, הלא הוגנת, לא צודקת, לא אתית – אשר מתנפצת כבועה.

מי שמשחק בכסף שאינו שלו, נוטל סיכונים שלא היה נוטל לו היה מדובר בהונו העצמי בלא שיידרש לשלם את מחיר הימוריו, מארגן לעצמו משכורות שיא ובונוסים ללא קשר לתרומתו להצלחה העיסקית - הוא אדם שנוהג בניגוד מוחלט לכללי האתיקה. הוא גם ייכשל כלכלית. אפשר לשנות את הנוסחה הזו באימוץ כללים אתיים להשקעות, למנופים, למשכורות ולהפסדים. אין שפה טובה יותר מאשר קוד אתי, שמקיימים אותו ופועלים לאורו. זהו הצדק החברתי היותר נכון והיותר מתוקן. ואם כל זה אינו מצליח - אז מגיע זמנו של המחוקק, שיכפה את ההתנהגות הראויה הזו, שאם לא כן - נמשיך ליפול בצורה מחפירה ומתנפצת.